

تعاون، سال بیستم، شماره ۲۱۲، اسفند ۱۳۸۸

عوامل مؤثر بر گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونیهای تولید شهرستان طبس

راضیه گندم زاده^۱، دکتر داود ثمری^۲

چکیده

با توجه به جایگاه خطیر شرکتهای تعاونی تولید کشور (که در یک کلام، پیشرفته ترین مرحله تعاونند) در توسعه و پایداری روستاها، تحقیق حاضر به شناخت و سنجش عوامل مؤثر بر گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونیهای تولید شهرستان طبس واقع در استان یزد در سال ۸۷-۸۸ پرداخته است. جامعه آماری تحقیق ۱۴۱۸ نفر شامل ۳۲ زن و ۱۳۸۶ مرد بوده که بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه ۱۲۰ نفر تعیین شده و به روش تصادفی ساده پرسشنامه های تنظیم شده بین آنها توزیع گردیده است. سپس داده های به دست آمده با استفاده از نرم افزار SPSS ۱۱/۵ در دو بخش توصیفی (تعیین فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار و...) و تحلیلی یا استنباطی و استفاده از آزمونهای همبستگی اسپیرمن و آزمون من ویتنی تجزیه و تحلیل شده اند.

۱. کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند

e-mail:r.gandomzadeh@yahoo.com

۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار

از مهمترین نتایج به دست آمده توصیفی می‌توان به این موارد اشاره کرد: ۱. شرکتهای تعاونی زمینه‌ای مناسب در جلب مشارکت افراد دارند؛ ۲. نهادهای کشاورزی که از طرف تعاونی به اعضا ارائه می‌شود، در گرایش کشاورزان نقش مثبت دارد؛ ۳. از بین منابع اطلاعاتی اعضا در زمینه شغلی، شرکت تعاونی تولید روستایی مهمترین تأثیر را داشته است. از مهمترین نتایج بخش استنباطی و تحلیلی داده‌ها نیز موارد زیر را می‌توان بر شمرد: ۱. نزدیکی فاصله محل سکونت به شرکت تعاونی تولید در گرایش افراد به عضویت رابطه معنی‌دار دارد؛ ۲. بین میزان ارتباط اعضا با مدیر عامل و گرایش افراد به عضویت رابطه معنی‌دار وجود دارد؛ ۳. بین میزان رضایت، سطح نیاز، ایجاد انگیزه، شناخت از شرکت و افزایش سرمایه (هر کدام به صورت جداگانه) با گرایش افراد به عضویت از طریق آزمون من ویتنی اختلاف معنی‌داری به دست آمد.

کلیدواژه‌ها:

گرایش، شرکت تعاونی تولید، عضویت، شهرستان طبس

مقدمه

فقر روستایی و عقب ماندگی روستاها یکی از مشکلات دولتها در کشورهای در حال توسعه به ویژه در آسیا و آمریکای لاتین است. تقریباً نیمی از جمعیت جهان در نواحی روستایی کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند که زندگی بیشتر آنها از کشاورزی و فعالیتهای وابسته به آن تأمین می‌شود (Abdelrahmon & Smith, 1996)؛ ولی ساختار بخش کشاورزی بسیار ضعیف بوده و مشکلات زیادی بر سر راه آن به وجود آورده است. ایران نیز با توجه به رشد فزاینده جمعیت و مصرف بالای محصولات کشاورزی، همواره دچار این مشکلات بوده است. افزون بر این، خردی و پراکندگی اراضی بر این مشکلات افزوده است.

کوچک بودن اراضی اجرای طرحهای مختلف مکانیزاسیون، افزایش بازده تولید را غیرممکن کرده است، یعنی در کنار پایین بودن میزان بارندگی، سنتی بودن عملیات زیربنایی و روشهای تولید، بالابودن میزان تلفات آب و فرسایش خاک، نبود زمینه‌های جذب و به‌کارگیری نیروهای متخصص و نارسایی نظام حقوقی مربوط به مالکیت، خرد و قطعه‌قطعه بودن زمینها و در کنار آن کمبود سرمایه‌گذاری نیز محدودیتهایی را ایجاد کرده است. بنابراین ایجاد شرکت‌های تعاونی به منظور جلوگیری از این مشکلات و موانع ضرورت یافت (مدیریت جهاد کشاورزی طبس، ۱۳۸۷).

منطق ظهور و تشکیل شرکت‌های تعاونی تولید، تحقق فعالیتها و اهداف نهضت تعاون تصور شده است. در کل، شرکت‌های تعاونی تولید با در نظر گرفتن تمام جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی روستا مسیری را مشخص می‌کنند که بیشترین سود و درآمد را برای آنها به ارمغان داشته باشد (حسینی نیا، ۱۳۸۷). در واقع هدف از تشکیل این شرکتها یکپارچه‌سازی اراضی، حداکثر بهره‌برداری از منابع آب و خاک، ترویج شیوه‌های نوین کشت و کار و استفاده صحیح از ماشینهای کشاورزی، احیای اراضی بایر و مسلوب‌المنفعه و موات، تبدیل فراوردهای کشاورزی و در نهایت افزایش تولید و درآمد کشاورزان و روستاییان و رشد اقتصادی کشور بوده است (نسیمی، ۱۳۸۰) تا بدین وسیله هر نوع کالای تولیدی براساس قیمت متعادل به گونه‌ای به بازار عرضه شود که از هر نوع انحصار، تمرکز، ثروت‌اندوزی و کارفرمای مطلق شدن دولت جلوگیری شود. در کل، شرکت‌های تعاونی تولید پیشرفته‌ترین مرحله تعاون و، در حد اعلاى خود، هر گونه تولید کشاورزی را شامل می‌شوند و نهایتاً در توسعه پایدار روستایی نقش بسزایی ایفا می‌کنند (نادری خورشیدی، ۱۳۷۲).

در برخی از کشورها از جمله ایران نیز یکی از مشکلات اغلب کشاورزان ناآشنا بودن با تعاونیهای تولید و ناتوانی در ترک روشهای سنتی و قدیمی و روی آوردن به روشهای نوین است. این امر سبب کناره‌گیری و بدبینی آنان نسبت به تعاونی می‌شود. این در حالی است که در بیشتر کشورها تعاونیها یکی از ارکان اقتصاد محسوب می‌شوند و مقبولیت خاص پیدا

کرده‌اند. البته در کشور ما به خصوص بعد از تشکیل وزارت تعاون، رشد و توسعه این نهادهای مردمی چشمگیر بوده و روزه روز گسترش بیشتری یافته‌اند و به منزله یکی از کانونهای رفع‌کننده نیازهای روزمره، جای واقعی خود را در بین توده‌های مردم باز کرده‌اند. از این رو هم اکنون در کشورمان مردم ارتباط روزافزونی با انواع شرکتهای تعاونی دارند. بهره‌مندی عموم مردم به ویژه اقشار آسیب‌پذیر اعم از روستاییان، کارگران، کارمندان، مهاجران و حاشیه‌نشینان از نعمت تعاون (که یک اصل پذیرفته شده در فرایند توسعه اقتصادی کشور است) این مهم را به خوبی هویدا می‌سازد (حجازی، ۱۳۷۵)؛ لذا باید طبق برخی از اصول و روشها، نگرش این افراد را تغییر و رغبت و انگیزه آنها را افزود و با برطرف کردن برخی از نیازهای آنان از طریق تعاونی، جذب و کشش آنان را به تعاونی افزایش داد و گرایش آنان را به عضویت در تعاونی تولید بیشتر کرد.

تحقیق حاضر که در محدوده شهرستان طبس انجام شده درصدد است به بررسی عوامل مؤثری پردازد که رغبت و انگیزه کشاورزان را افزایش می‌دهد و کشش آنها را به تعاونی تولید زیاد می‌کند و با یکپارچگی اراضی باعث توسعه کشاورزی و بازده تولید می‌شود. در نهایت این تحقیق تشکیل شرکتهای تعاونی تولید را (به عنوان یک نظام برتر بهره‌برداری) راهی برای توسعه و بهبود کشاورزی شهرستان طبس معرفی می‌کند.

مبانی نظری

بخش کشاورزی هر جامعه‌ای مبتنی بر نظامهای بهره‌برداری آن جامعه است. نظامهای بهره‌برداری مانند هر جزء دیگری از نظام اجتماعی، تابعی از تغییر و تحولات کل نظام اجتماعی می‌باشد. به عبارت دیگر پیدایش، استحکام و اضمحلال نظامهای بهره‌برداری کشاورزی در چارچوب کلی روند توسعه هر جامعه‌ای رخ می‌دهد. از آنجا که روند توسعه خود نیز تابعی از عوامل اقتصادی، سیاسی و فرهنگی داخلی و خارجی است، لذا تغییرات در ساختارهای اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هر جامعه‌ای به طور مستقیم بر ساختار و کارکرد نظامهای بهره‌برداری کشاورزی اثر خواهد گذاشت (لهسایی زاده، ۱۳۷۲).

نظام بهره برداری، سازمان اجتماعی مرکب از عناصر به هم پیوسته است که با هویت و مدیریت واحد ویژگیهای نرم افزاری و سخت افزاری که دارد در ارتباط متقابل با شرایط طبیعی و اجتماعی محیط خود، امکان تولید محصولات کشاورزی را فراهم می‌سازد. هر نظام بهره برداری دارای سازمان، مدیریت فضا، اطلاعات، فناوری، سطح توسعه، جمعیت یا اعضا و کارکنان است که طبق قواعد مالکیت، حاکمیت، عاملیت، مبادله و سایر ویژگیهای ناظر بر واحد بهره برداری و برخورداری نسبی از امکانات فضایی، سازمانی، اطلاعاتی، فناوری و توسعه‌ای آن، یا بهره برداری از منابع آب و خاک در فرایند تولید محصولات کشاورزی برای مصرف یا مبادله و یا فروش، مشارکت دارند. نظام بهره‌برداری هسته مرکزی و تعیین کننده‌ترین عامل بلافصل تولید کشاورزی است. تمام عوامل محیطی به واسطه همین نظام است که بر کم و کیف عملکرد کشاورزی مؤثر واقع می‌شوند. بنابراین توسعه کشاورزی، به معنی ایجاد تحولی کیفی و بنیادی در ساختار کشاورزی، موقوف به شناخت و نهادمندی نظامهای بهره برداری بهینه و مناسب در ایران است (عبداللهی، ۱۳۷۷).

نظام تعاونی به عنوان یکی از نظامهای بهره‌برداری کشاورزی، گستره‌ای بسیار وسیع از درجات مختلف همکاری در انجام فعالیتهاست. دامنه این نظام از واحدهایی آغاز می‌شود که در آنها کار جمعی فقط در تعدادی از فعالیتهای فرعی صورت می‌گیرد و به حالتی ختم می‌گردد که در آن کشاورزان تمام عملیات کشاورزی و تصمیم‌گیری را به طور کامل و به صورت جمعی و تعاونی انجام می‌دهند. شرکتهای تعاونی در زمینه‌های رشد اقتصادی، فقرزدایی، اشتغال‌مولد، یکپارچگی اجتماعی، تقویت کارآفرینی و مدیریت، تمرکز سرمایه‌های کوچک در قالب سرمایه‌های متوسط و کلان ایفای نقش می‌کنند و به طور خلاصه، تعاونیها از لحاظ اقتصادی به عدالت و از بعد سیاسی به آزادی و از حیث فرهنگی به ارزشهای اخلاقی و انضباط داوطلبانه اجتماعی توجه دارند و به عنوان یکی از جدیدترین راههای توسعه پایدار در برنامه‌های توسعه کشور مطرح هستند (میر محمدی، ۱۳۸۲).

شرکتهای تعاونی تولید کشاورزی از سوی کارشناسان به منظور پایان دادن به پراکندگی و ایجاد یکپارچگی اراضی و امکان کاربرد ماشین آلات در زمینهای خرد کشاورزی، مناسب تشخیص داده شده‌اند. از جمله اهداف تأسیس شرکتهای تعاونی تولید روستایی را می‌توان استفاده بهینه از ماشینها و مکانیزاسیون، تسطیح اراضی مزروعی و یکپارچه کردن تولید، به کارگیری مؤثر فناوریهای نوین، و حداکثر بهره برداری از منابع آب و خاک کشور از طریق احداث شبکه های نوین آبیاری ذکر کرد (کیانی مهر، ۱۳۸۰) و یکی از عوامل رسیدن به این اهداف ایجاد گرایش و جذب کشاورزان و اعضا به منظور مشارکت در رسیدن به اهداف نام برده می‌باشد.

گرایش یک نوع آمادگی فکری و عصبی است که به وسیله تجربه سازماندهی می‌شود و در واکنشهای انسان نسبت به کلیه پدیده ها و وضعیتهایی که با او سروکار دارد، تأثیری جهت دهنده یا پویا می‌گذارد (All Port & Gordon, 1973).

در فرهنگ عمید گرایش را گراییدن، میل و رغبت کردن، قصد، آهنگ، تمایل و گرایش نیز گفته‌اند. تاکنون تحقیقات زیادی روی گرایش انجام شده ولی اکثر آنها یا از دید مشارکت صورت پذیرفته‌اند و یا آنکه در آنها گرایش با نگرش اشتباه گرفته شده و به بحث در مورد نگرش پرداخته شده‌است. نگرش یک فرد درباره یک پدیده عموماً در مرحله‌ای است که آن فرد هنوز درباره آن پدیده تجربه شخصی زیادی نداشته و هنوز به یک تصمیم‌گیری قاطع درباره رد یا پذیرش آن پدیده نرسیده‌است، لذا در این مرحله نظر افراد درباره آن پدیده با یک برخورد شخصی، نسبتاً به راحتی قابل تغییر است (رفیع پور، ۱۳۷۲). ولی گرایش چنانکه گفته شد، یک نوع آمادگی فکری و عصبی است که به وسیله تجربه سازماندهی می‌شود و در واکنشهای انسان نسبت به کلیه پدیده ها و وضعیتهایی که با او سروکار دارد، تأثیری جهت دهنده یا پویا می‌گذارد. لذا در این تحقیق سعی شده است بیشتر از دید روانشناختی به بررسی گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونی تولید پرداخته شود. حال می‌توان با در نظر گرفتن واژگان و تحلیل آنها گرایش را تا حدودی تعریف و تحلیل و عوامل

آن را بررسی کرد. این واژگان عبارتند از آگاهی، انگیزه، آموزش، نیاز و نگرش که برخی از آنها را می‌توان عوامل کلیدی مؤثر و مستقیم در گرایش دانست مانند انگیزه و نیاز و برخی دیگر را به صورت غیر مستقیم در گرایش دخیل دانست، مانند آموزش. در کل با بررسی این واژگان می‌توان تا حدودی عوامل تأثیرگذار بر گرایش کشاورزان را تبیین و راهکارهای اساسی برای جذب هر چه بیشتر آنان را پیدا کرد.

عوامل مؤثر در تشکیل و اداره تعاونیها و گرایش بیشتر اعضا

۱. عوامل اقتصادی

این عوامل مهمترین پایه‌های تشکیل و اداره تعاونیها محسوب می‌شوند. در این میان مؤلفه‌های زیر بیش از سایر مؤلفه‌های اقتصادی مؤثرند:

۱.۱. سرمایه اولیه: یک واحد تعاونی هنگامی که از امکانات مالی کافی و سرمایه لازم برخوردار باشد می‌تواند موقعیت خود را در بازار تثبیت و یا تقویت کند و همچنین قدرت رقابت داشته باشد. راه وصول به چنین مقصودی، خودیاری اعضا و پس انداز مستمر آنهاست. تشکیل مؤسسات جدید با تجربه اقتصادی محدود و در مصاف با رقبای حرفه‌ای توانمند و گاه اهل مبارزه و حتی تخریب، بدون سرمایه کافی نمی‌تواند قرین توفیق باشد. از طرفی در مقابل چند برابر شدن سرمایه تعاونیها، رشد تورم به مراتب سرعتی بیشتر دارد و سرمایه کم توان تعاونیها در مقابل رشد مداوم قیمتها، به ناتوانی بیشتری گرایش می‌یابد (طاهرخانی و حیدری ساریان، ۱۳۸۲).

۲.۱. ریسک پذیری: گاهی افزایش تعداد تعاونیهای روستایی با تغییرات تولید همگام نیست و تعاونیها با محدودیتهایی از قبیل محدودیت ظرفیت نهادهای روستایی در جذب، استفاده و مدیریت سرمایه روبه رو و مجبور شده‌اند تا وجوه سرمایه گذاری خود را که با هدف گسترش تعاونیها در روستاها شکل گرفته اند، به نقاطی از شهر انتقال دهند.

۲. عوامل اجتماعی

۱.۲. دولت: در مورد نقش دولت در توسعه تعاونیها دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. برخی بر این باورند که نقش دولت در توسعه تعاونیها می‌تواند اهمیت زیادی داشته باشد و باید در خدمات رسانی بهینه به اعضای تعاونی پیشقدم شود، به گسترش تعاونیها کمک کند و نقش کاریاب و کارفرما را بر عهده گیرد و فرصتهای شغلی را از طرق متنوع ایجاد نماید (Baticados & et al., 1998). با این حال برخی معتقدند که دولت در امور تعاونیها می‌تواند موجب بروز دیوانسالاری، توقف خودیاری، تلقی از تعاون به عنوان یک سازمان دولتی، کم رنگ شدن استقلال تعاونیها و اداره آن به صورت یک اداره دولتی و با یک نظام اداری مرکزی شود. البته نکته اساسی این است که سازمان مرکزی و بزرگ تعاون در اکثر کشورهای در حال توسعه در ظرف بیست سال گذشته اساساً زیر نظر دولت اداره شده و در نتیجه غالباً فشاری مضاعف بر آنها وارد گردیده است. به هر روی دولت‌ها می‌توانند از طرق زیر در توسعه تعاونیها مؤثر واقع شوند:

- خودیاری را تقویت کنند ولی خود جانشین آن نشوند.
- کمک بلاعوض ندهند و در برابر کمک، چیزی دریافت کنند.
- فقط در مواقع ضروری، با تهیه منابع و هماهنگی در چارچوب اقتصاد طرح ریزی شده دخالت نمایند (هلم، ۱۳۴۹).

۲.۲. قانونگذاری و حمایت‌های حقوقی: مشکلات قانونی را می‌توان در دو دسته عوامل شامل تنظیم اساسنامه و اجرای قوانین تعاون جستجو نمود. یکی از موارد بسیار مهم در تشکیل تعاونیها تنظیم اساسنامه است که هم می‌تواند محل اختلاف باشد و هم در صورت تنظیم نادرست ممکن است به عدم مشارکت اعضا منجر شود و اجرای آن را با مشکل مواجه کند. همچنین تغییر ساختار سازمانی و قوانین و اصول تعاونیهای سنتی در راستای مدرن شدن در صدر اولویتهای حل مشکلات تعاونیها و پیشبرد آنها باید قرار گیرد (Akwabi-Ameyaw, 1997). با اینکه در اروپا قانون وسیله‌ای برای مشروعیت بخشیدن و مصون ساختن ویژگیهای خاص

سازمانهای تعاونی از برخی دست‌اندازی هاست اما در کشورهای در حال توسعه ابزار سیاستگذاری، اعمال قدرت سرپرستی، محفوظ داشتن حق نظارت دولت و اعطای حقوق به مقامات دولتی در زمینه مسائل داخلی و مدیریت تعاونیهاست. قانون نماد قدرت بی انتهای دولت بر یک نهضت مردمی است و این قانون در عمل با ایجاد یک دستگاه اداری تشریفاتی، به جای حمایت از مؤسسات تعاونی، سربار آنها نیز می‌شود. در این باره گوینان در تحقیقی دریافتی است که قوانین و مقررات وضع شده از طرف دولت کمتر به رفع ضعفهای ساختاری و کلیدی تعاونیها منجر می‌شود و رتق و فتق امور تعاونیها را توسط اعضا با شکست مواجه می‌سازد (Guinnane Timothy, 1997).

۳.۲. آگاهی: یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر گرایش افراد به سوی تشکیلات و سازمانهاست و در صورتی که این آگاهی سرکوب کننده و منفی باشد، باعث گریز از آن خواهد شد. تعاونیها باید تمایل به یادگیری بیشتر، کمکهای آموزشی در راستای چگونگی تهیه کم هزینه تر لوازم و خدمات، کسب اطلاعات از آخرین دستاوردهای تحقیقات کشاورزی و نیز ایجاد فرصتهایی برای سهم شدن و مشارکت در تحقیقات دانشگاهی و فعالیتهای دیگر داشته باشند. اطلاعات بیشتر جهت چگونگی به دست آوردن اعتبارات و تسهیلات و مساعدت به منظور بهبود بازاریابی و تلاش برای سازمان دهی تعاون است که هدف نهایی آن یعنی خوداتکایی را ممکن می‌سازد (Rotan Beverly, 1996).

۴.۲. مدیریت: رهبری و مدیریت به معنای ظرفیت تأثیر گذاری بر مردم و گرفتن ایده از اشخاص و قبول یا رد آنها و داشتن انعطاف کافی بدون زیر پا گذاشتن اصول است (طاهرخانی و قرنی آرانی، ۱۳۸۲). اعضای هیئت مدیره و مدیران سهم یکسانی در رهبری دارند اما با این حال کمتر دیده شده است که این دو از یکدیگر انتقاد منفی نداشته باشند و لذا صدها مدیر به دلیل نادیده گرفتن نقش مردم در رهبری شکست خورده اند. شنیدن انتقاد شیرین نیست اما این هزینه ای است که رهبری باید پردازد (Becker, 1999).

۵.۲. مشارکت: سنگ بنای تشکیل تعاونیهاست و مشارکت فعال اعضا به ازدیاد منافع اعضا و سرمایه ها در تعاونی منجر می شود (Defournerey & et al., 1985). بررسیها نشان داده است زمانی که کلیه اعضا بر امور تعاونیها نظارت دارند، ضریب اطمینان و اعتماد اعضا بالاتر می رود و موجب استحکام پایه های تعاونی می شود (Guinnane Timothy, 1997). به طور کلی مشارکت در کارهای گروهی به دو عامل روحیه استقلال طلبی و اطمینان به افراد گروه و درستکاری و راستگویی آنان بستگی دارد.

۳. عوامل مکانی

۱.۳. دسترسی به نهادهای تعاونگر: یکی از عوامل مهم در برنامه های تعاونی کردن، عامل جغرافیایی است که در درجه اول مربوط به وسعت منطقه عمل سازمانهای اداری و فواصل آنها از واحدهای روستایی و صنعتی و نوع راه های ارتباطی و سپس بررسی مراکز تمرکز جمعیت و وضع دوری یا نزدیکی روستاها به شهرهاست. در ایران پراکندگی روستاها و کمبود جمعیت نسبت به حد آستانه تعیین شده از سوی نهادهای تعاونگر در ارتباط با اقتصاد مقیاس مهمترین مشکل ایجاد سازمانهای اداری و از جمله سازمان تعاون روستایی بوده است (تعاون و رفاه اجتماعی، ۱۳۵۰).

۲.۳. خدمات زیر بنایی: این عامل شامل شبکه حمل و نقل و شبکه آب و برق است:

۱.۲.۳. شبکه حمل و نقل: پراکندگی جمعیت و کافی نبودن وسایل ارتباطی، فعالیت نهضت تعاونی را به مراتب مشکلتر از فعالیت در مناطق پر جمعیت دارای وسایل ارتباطی کافی می نماید (هلم، ۱۳۴۹). برای مثال، نواحی جغرافیایی کوچک در انگلستان، تراکم بالاتر جمعیتی و ساختار تجاری روستاها از دلایل اقبال کم تعاونیها نزد روستاییان انگلستان بوده است (Banke, 2000).

۲.۲.۳. شبکه آب و برق: وجود آب و برق کافی لازمه توسعه و ایجاد هر واحد تولیدی

یا خدماتی در تعاونیهای روستایی است.

مطالعات انجام شده

طاهر خانی و قرنی آرانی (۱۳۸۲) نشان دادند که عوامل اجتماعی بر تشکیل تعاونیهای روستایی مؤثر بوده‌اند و مشارکت تنها وابسته به عوامل اقتصادی نیست بلکه ترکیبی از عوامل اقتصادی - اجتماعی در این فرایند مؤثر می‌باشند.

بررسی رفیع پور (۱۳۷۲) حاکی از آن است که عوامل محیطی، عوامل فردی (سن، آگاهی، وضعیت خانوادگی، وضعیت اقتصادی و....) رابطه معنی داری با گرایش به جهاد نشان نداد؛ یعنی هیچ تأثیری در گرایش نداشتند و مجموعه عواملی که به نظر می‌رسید می‌توانند بر روی گرایش مؤثر باشند میزان رضایت از اوضاع فردی، گروهی و اجتماعی سیاسی بوده است. سعدی و اعظمی (۱۳۸۷) نتیجه گرفتند که مهمترین آسیبهای تهدیدکننده تعاونیهای تولیدی عبارتند از: آگاهی محدود اعضا از اصول و فلسفه شکل گیری تعاونیهای تولید، گرایش شدید تعاونیها به ارائه خدمات، ضعف آموزش اعضای تعاونی، محدودیت سرمایه، گرایش تعاونیها به دولت، سؤظن به ارکان تعاونی (بحران بی‌اعتمادی)، ضعف اطلاع رسانی در تعاونی، نامشخص بودن اولویت وظایف و اهداف تعاونی.

صدیقی و درویشی نیا (۱۳۸۰) نشان دادند که میزان موفقیت تعاونیهای کشاورزی با رضایتمندی اعضا رابطه‌ای معنی دار دارد و بین مشارک اعضا و موفقیت شرکتهای تعاونی روستایی رابطه مثبت و معنی دار مشاهده می‌شود. همچنین برنامه‌های آموزشی - ترویجی نقش مهمی در میزان موفقیت تعاونیها دارند.

روحانی (۱۳۷۹) به این نتیجه دست یافت که میانگین بهره وری آب برای کل محصولات زراعی در بهره برداری‌های عضو شرکتهای تعاونی تولید روستایی و بهره‌برداری‌های غیر عضو تقریباً یکسان است.

نتایج حاصل از پژوهش ابراهیم زاده و بریمانی (۱۳۸۳) نشان داد که همواره تعاون و عضویت افراد در عرصه های اجتماعی و اقتصادی در اشکال سنتی و مدرن آن نقش آفرین بوده است لیکن گرچه شکل سنتی آن در فرایند تحولات اقتصادی، اجتماعی و فناوری قابل

چشمپوشی نیست، اما اشکال نیمه مدرن و مدرن آن، با بهره گیری از تجربیات گذشته به صورت تحول یافته و یا در شکل نوین کماکان نقش مهمی در اقتصاد اجتماعی ایفا می نماید و به منظور بسط و گسترش تعاون در اقتصاد، می بایست از دخالت مستقیم دولت و دستوری نمودن این بخش کاست و بر آزادی عمل آن در عرصه اقتصاد افزود.

پامپل (Pampel, 1997) در مطالعه خود در زمینه تعاونیهای تولید روستایی گامبیا به این نتیجه دست یافت که تعاونیها در اموری همچون تأمین بذر، کود، ماشین آلات و تأمین اعتبارات بانکی برای اعضا دارای فعالیت جدی بوده و در این راستا ۹۵ درصد اعضا از عملکرد آنها رضایت کامل داشته اند.

عبدالرحمن و اسمیت (Abdelrahmon & Smith 1966) در مطالعه‌ای روی تعاونیهای کشاورزان در غرب سودان به این نتیجه رسیدند که تعاونیها باعث افزایش درآمد اعضا نسبت به کشاورزان غیر عضو شده‌اند.

بانک جهانی (World Bank, 1995) معتقد است که تعاونیهای تولید روستایی را باید به عنوان پیشگامان خصوصی سازی شناخت که تولیدکننده محصولات جدید و بازارهای تازه اند. همچنین می گوید که به کمک این تعاونیها سرمایه گذاری در بخش کشاورزی رونق می یابد و توسعه هدایت و تقویت می شود.

مواد و روشها

تحقیق حاضر از نوع کاربردی است. جامعه آماری مورد مطالعه شامل کلیه اعضای تعاونیهای تولید شهرستان طبس (۱۴۱۸ نفر: ۳۲ نفر زن و ۱۳۸۶ نفر مرد) می باشد که در طول سال ۱۳۷۳ تا زمان تحقیق عضو تعاونی تولید شده اند. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۱۲۰ نفر محاسبه شد. روش نمونه گیری این تحقیق از نوع تصادفی ساده است. شهرستان طبس دارای ۵ تعاونی تولید می باشد که از میان اعضای هر تعاونی تعدادی به صورت تصادفی انتخاب شدند.

برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده است. در تحقیق حاضر پرسشنامه بعد از طراحی، جهت روایی در اختیار کارشناسان، استادان راهنما و مشاوران و مدیر عاملان و ناظران شرکتهای تعاونی تولید شهرستان قرار داده شد و پس از انجام اصلاحات لازم، مطمئن بودن آن تأیید گردید. در بررسی اعتبار پرسشنامه نیز از مدل کرونباخ و تعیین ضریب آلفای کرونباخ (۰/۷۵) استفاده شد.

داده های این تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS11.5 در دو بخش توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار و .....) و استنباطی یا تحلیلی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند. در بخش استنباطی به منظور تحلیل داده های به دست آمده، از تحلیل همبستگی و روابط علت و معلولی استفاده شده است. برای بررسی روابط بین متغیرهای رتبه ای-فاصله ای از ضریب همبستگی اسپیرمن بهره گرفته شده است، زیرا متغیر وابسته تحقیق (گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونی تولید) از نوع رتبه ای و متغیرهای مستقل (ویژگیهای فردی، اجتماعی، اقتصادی، محیطی و روانشناختی) از نوع رتبه ای یا فاصله ای هستند. به منظور بررسی روابط بین متغیر وابسته با متغیرهای مستقل روانشناختی نیز از آزمون من ویتنی استفاده شده است.

عواملی (متغیرهای مستقل و وابسته) که در تحقیق مورد بررسی قرار گرفته و بر اساس آنها سؤالات تنظیم شده به شرح زیر می باشد:

۱. ویژگیهای فردی: سن، میزان سواد، سابقه کار کشاورزی و سابقه عضویت در تعاونی تولید؛

۲. ویژگیهای اجتماعی: میزان ارتباط اعضا با مدیر عامل، ارتباط اعضا با دیگران، شناخت اعضا از ارکان شرکت، میزان مشارکت افراد در تعاونی، تأثیر خدمات ارائه شده به اعضا در گرایش آنها به عضویت و تأثیر منابع اطلاعاتی در زمینه شغلی افراد؛

۳. ویژگیهای اقتصادی: در این بخش بیشتر از مقیاس فاصله ای برای سنجش استفاده شد و متغیرهایی از قبیل تعداد سهم اعضا در شرکت، میزان عملکرد آنان، میزان درآمد حاصل از

محصولات کشاورزی و غیر کشاورزی و نوسان قیمت نهاده های عرضه شده تعاونی از دید آنها مورد بررسی قرار گرفته است.

۴. ویژگیهای محیطی یا مکانی که شرکت در آن قرار دارد و تأثیر آن در گرایش؛
۵. عوامل روانشناختی: عواملی مانند رضایت، نیاز، شناخت، انگیزه و ازدیاد سرمایه؛
۶. گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونی تولید به عنوان متغیر وابسته.

نتایج و بحث

۱. نتایج حاصل از تحلیل توصیفی داده ها

- از نمونه ۱۲۰ نفری که به پرسشنامه ها پاسخ داده اند ۱۱۶ نفر مرد و ۴ نفر زن بوده و اکثریت افراد مورد مطالعه در رده سنی بزرگسال یعنی با میانگین سن ۵۰/۳۵ سال قرار داشته اند. میزان سواد این افراد نیز در سطح ابتدایی بوده است.
- سابقه کار کشاورزی این اعضا در حدود ۲۱-۳۶ سال (۲۷/۵٪) و سابقه عضویت در شرکت تعاونی تولید ۱۰-۱۲ سال (۳۵٪) بوده که نشان داده است بین سن و سابقه کار کشاورزی و سابقه عضویت در تعاونی تولید رابطه مستقیمی وجود دارد.
- میزان ارتباط اعضا با یکدیگر و مدیر عامل تقریباً مناسب بوده و به طور کلی این روابط، رابطه مستقیمی با گرایش داشته است.
- شناخت اعضا از ارکان شرکت، شناخت اعضا از مجمع عمومی و هیئت مدیره با درصد فراوانی ۳۷/۵ در حد متوسط و شناخت اعضا از بازرسان با درصد فراوانی ۲۶/۷ در حد کم بوده که این مسئله کم کاری شرکت را نشان داده است، زیرا اعضا را با ارکان شرکت و به ویژه بازرسان آشنا نکرده و اینجاست که شرکت باید جلساتی را ترتیب دهد و اعضای خود را با مسئولان و برنامه های شرکت آشنا کند.
- میان مشارکت افراد در تعاونی و ارائه خدماتی که تعاونی در اختیار اعضا قرار داده مانند کود، بذر، ماشین آلات و... با گرایش رابطه مستقیمی دیده شده است.

- منابع اطلاعاتی اعضا در زمینه شغلی به ترتیب اهمیت عبارتند از: شرکت تعاونی تولید روستایی، دوستان، خانواده، همسایگان، فروشندگان و نهادهای کشاورزی، مرکز خدمات ترویجی، مجلات و کتب کشاورزی، مراکز و ایستگاههای تحقیقاتی، فیلمها و بسته‌های آموزشی و نشریات و پوسترها.

- در مورد ویژگیهای اقتصادی اعضا می‌توان گفت میزان سهم آنها در شرکت پایین تر از ۶۰۰ سهم بوده که هر سهم بنا به قانون شرکت ۱۰۰۰ ریال است. میزان عملکرد حاصل از فعالیتهای کشاورزی ۴-۵ تن و میانگین تولید محصول در بین افراد ۴/۲ تن می‌باشد. میزان درآمد حاصل از فروش محصولات کشاورزی و غیر کشاورزی به ترتیب بیشتر از ۴۶۰ میلیون ریال و ۶ تا ۱۵ میلیون ریال بوده است.

- فاصله محل سکونت بیشتر افراد تا شرکت کم و میانگین آن برابر ۴/۲۵ کیلومتر بوده است. امکانات شرکت و میزان تأثیر آنها در گرایش اعضا بنا به نظر سنجی به ترتیب عبارت است از: عرضه بموقع کود و بذر و سم، انبار، وجود ادوات و ماشین لازم، نیروی کاری، محل مناسب برای جلسات و گردهمایی، مراجعه مهندسان و ناظران به منظور جلوگیری از مشکلات، تنظیم الگوی مناسب برای آگاهی افراد از وضعیت شرکت، رایانه، تلفن، نماز و مجلات و نشریات. ارتباط مهندسان ناظر و مروجان با اعضا در مراحل مختلف کاشت و داشت و برداشت بسیار کم و در خصوص تشکیل کلاسهای آموزشی - ترویجی برای کشاورزان عضو بسیار محدود بوده است.

- در مورد عوامل روانشناختی و تأثیر آن در گرایش افراد، احساس رضایت بیشترین تأثیر را در گرایش داشته است؛ به عبارتی هرچه اعضا از شرکتی که عضو آن می‌باشند راضیتر باشند، علاوه بر خود سبب تشویق دیگر اعضا به ادامه عضویت در شرکت می‌شوند.

۲. نتایج حاصل از تحلیل استنباطی داده‌ها

۱.۲. ویژگیهای فردی

متغیرهای فردی شامل سن، سطح سواد، سابقه کار کشاورزی و سابقه عضویت در تعاونی تولید می‌باشد.

بر اساس نتایج آزمون فرضیه های "ارتباط سن، سطح سواد، سابقه کار کشاورزی و سابقه عضویت اعضا به عضویت در تعاونی تولید با گرایش اعضا در تعاونی تولید" رابطه معنی داری حاصل نشد؛ یعنی با افزایش و یا کاهش میزان سن کشاورزان، سطح سواد آنان، سابقه عضویت در تعاونی تولید تغییری در میزان گرایش افراد به تعاونی تولید ایجاد نمی شود و بنابراین فرض H_0 رد می گردد. نتایج در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. رابطه بین گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونی تولید با ویژگیهای فردی

کشاورزان

فرضیه	متغیر مستقل	مقیاس	متغیر وابسته	مقیاس	نوع آزمون	ضریب همبستگی	سطح معنی داری (sig)
۱	سن	فاصله ای	گرایش	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۰۱۳	۰/۸۸
۲	سطح سواد	رتبه ای			اسپیرمن	۰/۰۴۸	۰/۶۰۷
۳	سابقه کار کشاورزی	فاصله ای			اسپیرمن	۰/۰۹۵	۰/۳۰۶
۴	سابقه عضویت در شرکت	فاصله ای			اسپیرمن	-۰/۰۱۰	۰/۹۱۴

مأخذ: یافته های تحقیق

۲.۲. ویژگیهای اجتماعی

بر اساس نتایج همبستگی که از متغیرهای اجتماعی آزمون فرضیه های "همکاری اعضا با یکدیگر، ارتباط اعضا با مدیر عامل، شناخت اعضا از ارکان شرکت و ارتباط اعضا با منابع اطلاعاتی با گرایش اعضا به عضویت" به دست آمد تنها ارتباط اعضا با مدیر عامل در سطح ۹۵٪ معنی دار بوده و نشان داده است که هرچه ارتباط اعضا با مدیر عامل و برعکس ارتباط مدیر عامل با اعضا قویتر باشد، گرایش افراد به عضویت در تعاونی تولید افزایش پیدا می کند (جدول ۲).

جدول ۲. رابطه بین گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونی با ویژگیهای اجتماعی

فرضیه	متغیر مستقل	مقیاس	متغیر وابسته	مقیاس	نوع آزمون	ضریب همبستگی	سطح معنی داری (sig)
۱	همکاری اعضا با یکدیگر	رتبه ای	گرایش	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۰۱۸	۰/۸۴۳
۲	ارتباط اعضا با مدیر عامل	رتبه ای			اسپیرمن	۰/۰۰۲*	۰/۰۲۹
۳	شناخت اعضا از ارکان شرکت	رتبه ای			اسپیرمن	۰/۰۶۰	۰/۵۴۹
۴	ارتباط اعضا با منابع اطلاعاتی	رتبه ای			اسپیرمن	۰/۰۲۸	۰/۷۶۵

مأخذ: یافته های تحقیق * : معنی داری با احتمال ۹۵ درصد

۳.۲. ویژگیهای اقتصادی

از میان متغیرهای عملکرد محصولات، درآمد حاصل از محصولات و میزان ارائه نهاده‌های کشاورزی از طرف تعاونی، مورد اخیر با میزان گرایش افراد به عضویت در سطح ۹۹ درصد رابطه معنی دار داشته است؛ پس هرچه خدمات و نهاده‌هایی که تعاونی در اختیار اعضای خود قرار می‌دهد مانند کود، سم، ماشین آلات و ... مطلوبتر و بموقع باشد و مقدار آن افزایش و قیمت آن کاهش یابد، گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونی تولید بیشتر می‌شود (جدول ۳).

جدول ۳. رابطه بین گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونی تولید با ویژگیهای اقتصادی

فرضیه	متغیر مستقل	مقیاس	متغیر وابسته	مقیاس	نوع آزمون	ضریب همبستگی	سطح معنی داری (sig)
۵	عملکرد محصولات	فاصله ای	گرایش	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۱۸۳	۰/۰۵
۶	درآمد حاصل از محصولات	فاصله ای			اسپیرمن	-۰/۰۰۸	۰/۹۴۶
۷	میزان ارائه نهاده‌های کشاورزی	رتبه ای			اسپیرمن	۰/۲۴۸**	۰/۰۰۷

مأخذ: یافته های تحقیق * : معنی داری با احتمال ۹۹ درصد

۴.۲. ویژگیهای مکانی

نتیجه تحلیل همبستگی اسپیرمن فرضیه "ارتباط فاصله شرکت تا محل سکونت با گرایش اعضا به عضویت" را در سطح احتمال ۹۹ درصد مثبت و معنی دار نشان داد؛ یعنی کشاورزانی که فاصله کمتری تا شرکت دارند گرایش بیشتری به عضویت دارند (جدول ۴).

جدول ۴. نتیجه آزمون معنی داری اسپیرمن متغیر فاصله شرکت تا محل سکونت با گرایش

فرضیه	متغیر مستقل	مقیاس	متغیر وابسته	مقیاس	نوع آزمون	ضریب همبستگی	سطح معنی داری (sig)
۱۳	فاصله شرکت تا محل سکونت	فاصله ای	گرایش	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۲۹۳**	۰/۰۰۱

مأخذ: یافته های تحقیق ** : معنی داری با احتمال ۹۹ درصد

۵.۲. ویژگیهای روانشناختی

در زمینه عوامل روانشناختی متغیر هایی از قبیل: رضایت، نیاز، شناخت، انگیزه و ازدیاد سرمایه در کشاورزان بررسی شده و برای هر کدام از این متغیر ها فرضیه ای در رابطه با دو گروه از افرادی که رضایت از تعاونی دارند و آنهایی که رضایت ندارند و یا کسانی که عضویت در شرکت تعاونی تولید را یک نیاز احساس می کنند و کسانی که این احساس را ندارند و .... طبق آزمون من ویتنی مورد سنجش قرار گرفت (جدول ۵).

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول ۵ بین افرادی که احساس رضایت از تعاونی دارند و افرادی که ندارند از لحاظ گرایش به تعاونی اختلاف معنی داری در سطح ۹۵٪ وجود دارد به طوری که میانگین نظر افرادی که احساس رضایت از تعاونی دارند (۶۲/۲۸٪) بالاتر از نظر افرادی است که احساس رضایت از تعاونی ندارند. همچنین بین دو گروه از اعضای که تعاونی را یک نیاز می بینند و آنها که آن را نیاز نمی بینند، از لحاظ گرایش تفاوت معنی داری وجود دارد. بدین ترتیب که میانگین نظر افرادی که نیاز داشتند بالاتر از افرادی است که نیاز نداشتند. بنابراین اکثریت آنها به منظور رفع کمبودهایی که در امر تولید دارند و مشکلاتی که هنگام فروش محصولاتشان با آن روبه رو می شوند، عضویت در تعاونی را یک نیاز می بینند.

نتایج حاصل از یافته‌ها همچنین نشان داد بین افرادی که شناخت کافی از تعاونی دارند و افرادی که چنین شناختی را ندارند، از لحاظ گرایش اختلاف معنی داری وجود ندارد چرا که میانگین هر دو گروه تقریباً مشابه یکدیگر بوده و فاصله آن کم می باشد.

بین افرادی که تمایل به افزایش سرمایه در شرکت دارند و افرادی که چنین تمایلی ندارند از لحاظ گرایش به تعاونی تفاوت معنی داری وجود دارد. این مسئله نشأت گرفته از میزان رضایتی است که نسبت به شرکت دارند چرا که هر چه از شرکت و برنامه های آن رضایت بیشتری باشند، تمایل بیشتر به افزایش سرمایه خود دارند و در نهایت بین افرادی که انگیزه لازم در تعاونی را دارند و افرادی که این انگیزه را ندارند از لحاظ میزان گرایش به تعاونی تفاوت معنی داری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد؛ یعنی اکثریت افراد ابتدا شناختی که از تعاونی حاصل کرده‌اند مثبت بوده و سپس انگیزه و علاقه به عضویت در تعاونی پیدا کرده اند.

جدول ۵. نتایج آزمون من ویتنی متغیرهای روانشناختی اعضا

متغیر	سطوح گروه بندی	میانگین رتبه‌ها	ضریب آزمون من ویتنی (U)	سطح معنی داری (sig)
رضایت	رضایت	۶۲/۲۸	۴۹۶	۰/۰۴۸*
	عدم رضایت	۴۲/۹۳		
نیاز	نیاز داشتن	۶۳/۸۴	۸۵۲	۰/۰۲۱**
	عدم نیاز	۴۶/۲۷		
شناخت	شناخت داشتن	۶۱/۷۰	۱۴۸۶	۰/۴۶۵
	عدم شناخت	۵۶/۸۸		
انگیزه	داشتن انگیزه	۶۵/۴۲	۱۱۷۶	۰/۰۱۸**
	عدم انگیزه	۴۹/۶۸		
ازدیاد سرمایه	افزایش سرمایه	۶۶/۴۱	۱۳۶۹	۰/۰۳۴*
	نبود سرمایه	۵۳/۰۳		

مأخذ: یافته های تحقیق * : معنی داری در سطح ۹۵ درصد ** : معنی داری در سطح ۹۹ درصد

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

- تشخیص نیازهای اعضای شرکت یکی از راه‌های موفقیت در شرکت می‌باشد و بنابراین شرکت باید با برگزاری جلساتی برای اعضا از نیازهای آنها آگاهی یابد و سطح توقعات آنها را بشناسد تا در میان اعضا با اقبال روبه‌رو شود.

- افزایش سرمایه اعضا در شرکت سبب محکم شدن پایه‌ها و ماندگاری شرکت می‌شود و بنابراین شرکت باید بکوشد با برطرف کردن نیازهای افراد عضو و تشخیص راههایی که سبب عضویت و کثش دیگر افراد به شرکت می‌شود، سرمایه شرکت را افزایش دهد و همچنین از افرادی که درآمد بیشتری دارند کمک بگیرد و در ازای کمکشان نهاده بیشتری به آنها بدهد تا پایه‌های شرکت روز به روز مستحکم‌تر شود و از حالت رکود و ورشکستگی درآید.

- برای ایجاد انگیزه و تمایل سعی شود در قالب مناسبت‌های گوناگون از قبیل هفته تعاون، هفته جهاد کشاورزی و ... از کشاورزان عضوی که سطح عملکردشان نسبت به سال گذشته بیشتر بوده است، با دادن کمک‌های مالی و یا دادن سهمیه بیشتر نهاده‌های لازم، قدردانی شود تا زمینه‌ای برای عضویت دیگر کشاورزان نیز فراهم شود.

- اگر اعضا از بودنشان در شرکت احساس رضایت کنند، شرکت به بسیاری از اهداف خود رسیده است؛ پس باید با کاهش قیمت نهاده‌ها و یارانه‌ای کردن آنها و همچنین برطرف کردن نیازهای اعضا رضایت آنها را از شرکت جلب کرد و سبب بقای آنها در شرکت و افزایش نیروی انسانی شد.

- هدف از عضویت هر کشاورز در شرکتهای تعاونی تولید دستیابی به نهاده‌های لازم با قیمت‌های مناسب می‌باشد؛ پس شرکتهای تعاونی تولید باید با احداث انبارهای مجهز برای نگهداری کود و سم و بذرهاى لازم و همچنین جایگاه‌هایی برای ابزار و ادوات و ماشین‌آلات کشاورزی این امر را در مراحل مختلف کاشت، داشت و برداشت بموقع تحقق بخشند.

- با توجه به نتایج تحقیق که نشان داد بین نزدیکی محل سکونت با شرکت تعاونی و گرایش افراد به عضویت رابطه وجود دارد، پس باید شرکتها با هماهنگی مدیران و ناظران اغلب در وسط روستا و جایی که خانه های روستاییان وجود دارد بنا گردند تا دسترسی کشاورزان به آنها هنگام نیاز راحت تر باشد و گرایش نیز افزایش یابد.

- یکی از مشکلات تعاونیهای تولید کمبود نیروی کاری کارآمد برای شرکت می باشد و اکثر شرکتها ممکن است تنها ۱ یا ۲ نیرو به همراه مدیر عامل داشته باشند و گاهی حتی مدیرعامل نیز تحصیلکرده نیست و تنها به دلیل تجربه ای که از کشاورزی دارد مدیرعامل شرکت شده است. اینجاست که شرکت نمی تواند به تمام هدفهای خود برسد و بنابراین پیشنهاد می شود که برای رشد و توسعه شرکت از نیروهای کارآمد و خبره استفاده گردد.

- مدیرعامل شرکت تعاونی تولید برای جذب و سازماندهی هرچه بیشتر عضو جدید در تعاونی تحت مسئولیت خود می بایست از ایده و نظر بزرگان، اعضای شورا و رهبران روستا استفاده کند و بکوشد حتی آنان را به عضویت تعاونی خود در آورد، چراکه بزرگان و رهبران روستا در نزد روستاییان به دلیل شأن و منزلت والا، مورد احترامند و بدون شک کشاورزان با دیدن عضویت این افراد در تعاونی، شرکت را یک جایگاه امن مردمی می بینند و با علاقه و تمایل بیشتری به عضویت شرکت درمی آیند.

منابع

۱. ابراهیم زاده، عیسی و فرامرز بریمایی (۱۳۸۳)، بررسی تطبیقی تعاون و جایگاه آن در نظام های اقتصادی- اجتماعی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ش ۷۹.
۲. تعاون و رفاه اجتماعی (۱۳۷۲)، دانشگاه علامه طباطبائی، مجله تعاون، شماره ۲۲، تیر ۱۳۷۲.
۳. حسینی نیا، غلامحسین (۱۳۸۷)، روزنامه آوای خراسان جنوبی، سخنرانی ۲۰ بهمن ۱۳۸۷، در افتتاح شرکتی در بیرجند.

۴. حجازی، یوسف (۱۳۷۵)، مهندسی فرآیند فعالیتهای آموزشی و ترویجی، تهران: معاونت ترویج و مردمی وزارت جهاد.
۵. رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۲)، سنجش و گرایش روستائیان نسبت به جهادسازندگی، پژوهشی در سه استان اصفهان، فارس و خراسان، مرکز تحقیقات بررسی مسائل روستایی، نشر ارغنون، چاپ اول ۱۳۷۲.
۶. روحانی، سیاوش (۱۳۷۹)، محاسبه بهره وری عوامل تولید در شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان، سایت سید.
۷. سلطانی، مرجانه (۱۳۷۷)، تعاونی‌ها و فقرا، انتشارات اتحادیه تعاونی‌های مصرف کارکنان دولت در استان همدان.
۸. سعدی حشمت‌الله و موسی اعظمی (۱۳۸۷)، آسیب‌شناسی تعاونی‌های تولید کشاورزی.
۹. صدیقی، حسن و علی اصغر درویشی نیا (۱۳۸۰)، بررسی میزان شرکتهای تعاونی تولید روستایی استان مازندران، مجله علوم کشاورزی ایران، جلد ۳۳ شماره ۲.
۱۰. طاهرخانی، مهدی و وکیل حیدری ساریان (۱۳۸۲)، نقش تعاونی‌های تولیدی در توسعه مناطق روستایی (مطالعه موردی شهرستان مشکین شهر)، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۹، پاییز ۱۳۸۳، صص ۱۱۵-۱۲۶.
۱۱. طاهرخانی، مهدی و بهروز قرنی آرانی (۱۳۸۲)، مطالعه عوامل مؤثر بر گرایش روستائیان به تشکیل تعاونی‌های روستایی - مطالعه موردی: دهستان قنوت قم، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ش ۷۷.
۱۲. عبداللهی، محمد (۱۳۷۷)، نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی در ایران، تهران: وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره‌برداری، ۱۳۷۷، ص ۱۸ و ص ۱۵۰.
۱۳. کیانی مهر، ح. (۱۳۸۰)، بررسی نقش شرکتهای تعاونی تولید روستایی شهرستان سبزوار در بهبود وضعیت فنی و اقتصادی کشاورزان گندمکار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس.
۱۴. لهسایی زاده، عبدالعلی (۱۳۷۲)، جامعه‌شناسی کشاورزی، تهران: اطلاعات، ۱۳۷۲، ص ۱۰۹.

۱۵. میر محمدی، سید محمد (۱۳۸۲)، تعاون و شکوفایی شبکه تعاون روستایی و کشاورزی در طیعه اصلاحات، تهران: اتحادیه مرکزی تعاونیهای روستایی و کشاورزی ایران.
۱۶. نادری خورشیدی، ع. (۱۳۷۲)، بررسی عوامل مؤثر در موفقیت تعاونی های تولیدی، مطالعه موردی منطقه مازندران، پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد، مدیریت دولتی دانشگاه تربیت مدرس.
۱۷. نسیمی، علی (۱۳۸۰)، سیر تطور تعاونی ها و اصلاح نظام بهره برداری کشاورزی ایران، تهران: سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران.
۱۸. هلم، فرانتس (۱۳۴۹)، اقتصاد مؤسسات تعاونی، سازمان مرکزی تعاون کشور، تهران: انتشارات سازمان تعاون.

19. Akwabi-Ameyaw Kofi (1997), Producer cooperative resettlement projects in Zimbabwe: Lessons from a failed agricultural development strategy, *World Development*, 25:437-456.

20. Abdelrahmon A.H. & C. Smith (1966), Cooperative and agricultural development: A case study of Gurndnut farmers in western Sudan, *Community Development Journal*, 13-19.

21. All Port, W.Gordon (1973), Attitudes in the History of Social psychology, Pp. 19-25 in: Neil Warren and Marie Jahoda (eds.) Attitudes, London: Penguin.

22. Banke, Elike (2000), Boosting the 3Bs: England S. Plunkett, Foundation, promotes the Furtherance of Rural Cooperatives pp.4-6.

23. Baticados, Didi B. Agbayani, Renato F. Genterai, Francisco E. (1998), Fishing cooperatives in Capiz , Central Philippines: their importance in managing fishery recourse, *Fisheries Research*. 34:137-149.

24. Becker, C.H. (1999), What is Leader chip? A Leader Must Be An original nat not A Carbon Copy Rural cooperatives, 66: 31 & 2.

25. Defournerey Jascques Estrin Saul: Gones Derek C (1985), The effects of workers participation on enterprise performance Empirical evidence from French cooperatives International, *Journal of Industrial Organization*, 3:97-114.
26. Guinnane Timothy W (1997), Regional organizations in the German Cooperative Banking System in the later century Research in Economic, 51:251-274.
27. Pampel, F. Jr (1997), Environmental quality and issues of adoption research, *Rural Sociology*, 42:57-71.
28. Rotan Beverly (1996), Minority Producer Coop Face Marketing & Financing Challenges Rural Cooperatives, 63:4,15 &3.
29. World Bank (1995), Cooperatives face the future, *Rural Development*, January, 6,p 14.